12. Скнаріна О. Особистісне і документальне в мемуарній і біографічній прозі (на матеріалі української літератури кінця ХХ століття): Дис. … канд. філол. наук: 10.01.06 / Олена Юріївна Скнаріна; Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2006. – 193 с.

13. Гажа Т. Українська літературна мемуаристика другої половини ХХ століття: Становлення об'єктного і суб'єктного типів: Дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 / Тетяна Павлівна Гажа; Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна. – Харків, 2005. – 220 с.

14. Турчиновський І. Моє життіє і страждання мною, Іллею Турчиновським, священиком і намісником Березанським, написане у пам'ять дітям своїм, і внукам, і всьому потомству / Ілля Турчиновський // Корені та парості: Український генеалогікон / [Упоряд., автор вступ. ст. В.О.Шевчук]. – К.: Либідь, 2008. – С. 324-333.

15. Лукомський С. Автобіографічна оповідь / Степан Лукомський // Корені та парості: Український генеалогікон / [Упоряд., автор вступ. ст. В.О.Шевчук]. – К.: Либідь, 2008. – С. 306 – 310.

16. Григорович-Барський В. По Україні / Василь Григорович-Барський // Корені та парості: Український генеалогікон / [Упоряд., автор вступ. ст. В.О.Шевчук]. – К.: Либідь, 2008. – С. 311-319.

17. Костомаров М. Автобіографія / Микола Костомаров // Самі про себе: Автобіографії видатних українців XIX століття / За ред. Ю.Луцького. – Нью-Йорк: Видання Української Вільної Академії Наук у США, 1989. – С. 57-113.

18. Драгоманов М. Автобіографія / Михайло Драгоманов // Самі про себе: Автобіографії видатних українців XIX століття / За ред. Ю.Луцького. – Нью-Йорк: Видання Української Вільної Академії Наук у США, 1989. – С. 115-145.

19. Нечуй-Левицький І. Життєпис Івана Левицького (Нечуя), написаний ним самим / І.Нечуй-Левицький // Самі про себе: Автобіографії видатних українців XIX століття / За ред. Ю.Луцького. – Нью-Йорк: Видання Української Вільної Академії Наук у США, 1989. – С. 229-238.

20. Барвінський О. Спомини з мого життя / Олександр Барвінський // Самі про себе: Автобіографії видатних українців XIX століття / За ред. Ю.Луцького. – Нью-Йорк: Видання Української Вільної Академії Наук у США, 1989. – С. 157-204.

21. Русова С. Спомини / Софія Русова // Самі про себе: Автобіографії видатних українців XIX століття / За ред. Ю.Луцького. – Нью-Йорк: Видання Української Вільної Академії Наук у США, 1989. – С. 205-218.

22. Антонович В. Автобіографічні записки / Володимир Антонович // Самі про себе: Автобіографії видатних українців XIX століття / За ред. Ю.Луцького. – Нью-Йорк: Видання Української Вільної Академії Наук у США, 1989. – С. 147-156.

УДК: 821.161.2-2.09

ОБРАЗ УКРАЇНИ В ІСТОРИЧНІЙ ДРАМАТУРГІЇ Л.СТАРИЦЬКОЇ-ЧЕРНЯХІВСЬКОЇ ("ГЕТЬМАН ДОРОШЕНКО", "МИЛОСТЬ БОЖА", "ІВАН МАЗЕПА")

Швець В.С., к. філол. н., доцент

Таврійський національний університет ім. В.І.Вернадського

У статті вперше аналізується образ України в історичних драмах Л.Старицької-Черняхівської. Ці історико-драматичні твори є продовженням теми Хмельниччини та Дорошенківщини, яку разом із батьком, М.Старицьким, опрацьовувала письменниця, виявляючи при цьому себе як видатний митець. Усі драми письменниці є патріотичними не тільки за формою, але й за змістом.

Ключові слова: драма, теми, образ, персонажі, конфлікт, історичні твори, Руїна, козаччина, національність, історична постать.

Швец В.С. ОБРАЗ УКРАИНЫ В ИСТОРИЧЕСКОЙ ДРАМАТУРГИИ Л.СТАРИЦКОЙ-ЧЕРНЯХОВСКОЙ ("ГЕТЬМАН ДОРОШЕНКО", "МИЛОСТЬ БОЖИЯ","ИВАН МАЗЕПА") / Таврический национальный университет им. В.И.Вернадского, Украина.

В статье впервые анализируется образ Украины в исторических драмах Л.Старицкой-Черняховской. Эти историко-драматические произведения продолжают тему Хмельниччины и Дорошенковщины, которую вместе с отцом, М.Старицким, разрабатывала писательница, проявляя себя при этом как мастер драматического жанра. Все драмы писательницы патриотичные не только по форме, но и по содержанию.

Ключевые слова: драма, темы, образ, персонажи, конфликт, исторические произведения, Руина, казатчина, национальность, исторический персонаж.

Shvets' V.S. THE IMAGE OF UKRAINE IN THE HISTORICAL DRAMATURGY BY L.STARYTSKY-CHERNYAHIVSKY ("GETMAN DOROSHENKO", "MYLIST BOZHA", "IVAN MAZEPA") / Taurida national V.I.Vernadsky University, Ukraine.

It is firstly analyzed the image of Ukraine in the Historical Dramaturgy by L.Starytsky-Chernyahivsky in this article. These historical and dramatic writings continue the theme about Khmelnychchyna and Doroshenkivshchyna. This theme was worked up by her and her father, M.Starytsky. She demonstrated herself as an eminent dramatic genre writer and master. All her dramas have either patriotic content or form.

Key words: drama, theme, image, characters, conflict, historical work, Ruyina, kozachyna, nationality, historical figure.

Серед письменницького покоління, яке сформувалося в переломний момент кінця XIX – початку XX століття, яскраво виділяється постать поетеси, перекладача, літературного критика, драматурга, активної громадської діячки Л.Старицької-Черняхівської. Вона завжди перебувала в гущі літературного та громадського життя. І реалії, із якими зіткнулася письменниця, викликали в неї тривогу за майбутнє нашої держави. Оскільки будівником будь-якої країни є народ як нація, то логічно виникає питання про складові, які формують націю і, так би мовити, служать дороговказом на історичному шляху. Саме розкриттю цього питання присвячені всі історико-драматичні твори Л.Старицької-Черняхівської.

Її багатогранну творчість та театрально-критичну діяльність досліджували літературознавці різних поколінь. Ці дослідження можна поділити на два періоди: перший – критичні нотатки літературознавців до сталінського терору 30-х років – це праці І.Франка, Д.Антоновича, І.Тешенка, О.Киселя, Я.Мамонтова; до другого періоду можна зарахувати критичні розвідки останніх десятиліть, серед яких на особливу увагу заслуговують праці Л.Барабана, В.Верстюка, В.Заруби, Ю.Хорунжого та інші.

Одначе образна система історичної драматургії, а тим паче образ України не була предметом спеціальної наукової розвідки. Бракує праць, у яких би було розглянуто та проаналізовано всю історичну драматургію письменниці, із визначенням її історичної й естетичної вагомості та місця авторки в розвиткові українського літературного процесу й жанру історичної драми зокрема.

Мета роботи – на прикладі історичних драм "Гетьман Дорошенко", "Милость Божа", "Іван Мазепа" з'ясувати особливості образу України в драматургії письменниці, визначити характерні риси творчої манери та філософсько-світоглядних переконань авторки, особливості засобів їхнього вираження у творі.

Досягнення визначеної мети маємо вирішити за допомогою висвітлення таких питань: з'ясувати причини звернення Л.Старицької-Черняхівської до історичної тематики; визначити історичних та вигаданих дійових осіб, їхньої функціональної ролі в п'єсі; розкрити образ України, його художню вагомість у творі; осмислити художнє поєднання минулого з його проекцією на майбутнє про державність України з орієнтацією на модерністські настанови.

Специфіка історичної драматургії спрямована на творення художніх моделей історичних осіб, їхніх індивідуальних і типових рис, внутрішнього світу людей у його розмаїтті, етнопсихологічних ознак національного характеру.

Національний характер історичної особи дослідники художніх творів майже не виявляли, ігноруючи висновки філософів, психологів. Хоча Г.-В.-Ф.Гегель на підставі аналізу багатьох культур і літератур твердив, що поезія, під якою розумів мистецтво слова взагалі, "неодмінно потребує визначеності щодо національного характеру, з котрого вона випливає, і зміст та спосіб споглядання котрого зумовлюють її зміст і спосіб зображення" [1, 360], що художні образи варто сприймати в "їх національній і часовій самобутності, не упускаючи з виду і суб'єктивну творчу індивідуальність" [1, 361].

Авторка, за слушним висловом Ю.Хорунжого, продовжила власне, "тему Хмельниччини" [2, 42], акцентуючи, щоправда, не на героїзмі, а на "пасивізмі" тодішніх українських державних діячів, які своєю поступливістю й роз'єднаністю інтересів довели рідний край до Руїни й занедбали свій народ, свою державу, схиливши голову перед колонізаторами.

У відтворенні тих віддалених історичних подій авторка у драмі "Гетьман Дорошенко"свідомо йде за Т.Шевченком, який чи не першим у поемі "Заступила чорна хмара та білую хмару" (1848) звернувся до епохи Руїни в Україні й художньо відобразив її як трагедію українського народу та її діячів. З усіх тодішніх гетьманів Т.Шевченко виокремлює Петра Дорошенка, зображуючи його як "хороброго козака" і "вдумливого державного діяча", сповненого синівської шани до матері-України й наділяє його влучними й вагомими народними епітетами, називає "запорозьким братом", "славним Дорошенком", якого, як відомо, народ оспівував у піснях і який згасав у неволі московській:

Мов орел той приборканий,
Без крил та без волі,
Знеміг славний Дорошенко,
Сидячи в неволі [3, 440].

До написання цього твору авторка підходила досить серйозно, вдумливо, відповідально, тим паче, що основу його сюжету, як відзначалось, складають досить складні події, які відбувались в Україні, коли вона була розшматована, занепала, вилюдніла, коли значна частина полковників та гетьманів опікувалися лише власними вигодами, забуваючи про народ. Петро Дорошенко, як гетьман і полковник доклав чимало зусиль для об'єднання України й утвердження її державності, із чим Москва не могла змиритися й усунула його від влади. Із приводу вдумливої і відповідальної праці над п'єсою авторка писала: "Історична драма найтриваліша форма драматичної творчості: вона не боїться подиху часу, вона не старіє, не робиться demodée [не модною]. Разом з тим вона сливе однаково цікава всім народностям, бо переважно розробляє, хоча пристосовані до тих або інших форм життя, але загальнолюдські мотиви: героїзм, боротьба межи бажанням власного щастя й громадським обов'язком і т. ін. Історія України давала багатий матеріал письменнику-драматургу. До літературної творчості мало дужої волі, та доброї охоти, а драматична форма найтрудніша з усіх літературних форм! Це кристал літературної творчості, в нім повинні переломитись пафос лірики, спокійна величність епосу, глибінь психології й сила драми. До всього того автор драматичного твору мусить добре знатись на драматичній техніці і бути гаразд знайомим з вимогами сцени" [4, 672-673].

В історичній драмі "Гетьман Дорошенко" можна виокремити образ України, який письменниця реалізує у трьох дійових персонажах: Жіноча постать, стариця Митродора (мати Дорошенка), полковниця Шульга.

Гострий історичний конфлікт є основою сюжету п'єси "Гетьман Дорошенко", трагізм якого виразно виокреслюється уже у пролозі-заспіві до твору. Кривава, жорстока бійня за Україну передається письменницею рядками, близькими до шевченківських у поемі "Тарасова ніч" (1839):

Була колись гетьманщина,
Та вже не вернеться.
Було колись – панували,
Та більше не будем!
Тії слави козацької
Повік не забудем! [3, 40].
Ж і н о ч а п о с т а т ь : Кривавії, сплюндрованії ниви,
Останній зойк конаючих борців,
Вогні пожеж під грізним чорним небом
І крик страшний ширяючих круків...
Де ділось все? Ви, лицарі Руїни,
Що бились в предсмертній боротьбі,
Що прагнули "заплакану отчизну"
Оборонить, зміцнити й захистить [5, 60].

Єдине і щоденне прагнення – об'єднати поділену на шматки Україну в соборне ціле передане через мозаїчне нюансування Дорошенкових душевних порухів і потрясінь. У соціальному сум'ятті він бачить мету і шляхи її здійснення: "Я йду за Україну, Її з'єднать, її зміцнить – мета Мого життя" [5, 84]. Але його душа болить тим, що "як ворог налягає На рідний край, то це ще не біда, Бо ворога і оджахнути можна. Коли ж свої на рідний край встають І тут самі заводять свари й чвари, Тоді нема рятунку вже, нема..." [5, 132-133].

Розмова з матір'ю, старицею Митродорою, стала стартовою конфліктною ситуацією, що розкручує інтригу. Материнські пересторогі і передбачення "Будуєш ти, мій сину, на піску", "З полковників не зложиш краю", "Що вільні всі під турком будуть? Ні", "Силоміць не змусиш ти народ Іти туди, куди він йти не хоче" не похитнули Дорошенка. Письменниця акцентує на рішучості і твердості гетьмана: "Нехай, нехай впаду, Під тягарем незміряним хай згину, Хай смерть прийму, та хай не скажуть всі, Що не було заступників Вкраїни" [5, 137].

Створюючи образ-характер, Л.Старицька-Черняхівська художньо доводить, що сама Мати-Україна з одної сторони благословляє, а з іншої – застерігає гетьмана Дорошенка.

Гіркота історичної правди підсилена сюжетною ситуацією, в якій мати після відкидання її благання "од басурман одкинься" передбачає наближення великої катастрофи і ставить сина в надзвичайно скрутне становище: "Так хай же мій прокльон Впаде на тебе каменем!" [5, 138].

Перед кульмінаційним моментом постає психологічна картина – монолог-розпач Петра Дорошенка. Його влада супроводжується кров'ю та горем. Він не в змозі зупинити Руїну. Символічно, що похмура погода передає почуття гетьмана. Сам він порівнює явища природи з біблійним вбивством Авеля:

Д о р о ш е н к о : Я Каїн,
Нема мені тут місця. Чуєш, скрізь
Шепоче все: запродав Україну,
Запродав бісурманові. А, а! [5, 167].

Кульмінація починається останнім боєм Дорошенка з ворогами. Разом із відданою йому старшиною та полковниками він іде в бій, вважаючи, що краще загинути в бою, ніж віддатися на потіху загарбників. Ідучи до козацької столиці, останнього оплоту Дорошенка – Чигирина, армія Івана Самойловича та московського воєводи Ромадановського поводить себе так само, як татари. Сам же гетьман, перебуваючи в безнадійному становищі, наказує музикантам грати і йде у танок:

Д о р о ш е н к о : Ну ж, шпарче грай!
Танцює Дорошенко.
...Не гетьман я вже більше, але я
Козак іще... козак останній, друже,
А там дивись (показує на табір), - там нові люди все,
Там нові люди все,
Там вже нема завзятого лицарства,
Там вже нема козацтва того,

Що піднялось колись за віру й волю [5, 167].

Дорошенко розуміє свою поразку. Він готовий прийняти смерть, пекельні тортури, коли б знав, що Україна знову "воскресне та оживе", що зійде зерно свободи на новій ниві, чи вона бур'яном заросте. Мати яка проклинала свого сина за руїну, осягнувши весь драматизм і трагізм подій, пророчо виправдовує сина й провіщує:

С т а р и ц я М и т р о д о р а : Ні, сину,
Не згинуло життя твоє і кров,
Проллята тут, не згинула даремне:
Я вирощу її, я переллю її
В нових людей. І всі пекучі сльози,
Пролиті тут, квітками я зрощу... [5, 193].

Дорошенко вгамував свою гордість та лицарський дух і щоб не проливати даремно крові йде до Самойловича, щоб скласти з себе гетьманство, поклавши до ніг переможця гетьманську булаву та клейноди.

На перший погляд полковниця Шульга – другорядний персонаж, який не відіграє важливої ролі в історичній творі, але вводиться в найважливіші моменти у драмі. Вперше ми зустрічаємося з полковницею, коли прогошують гетьманом Петра Дорошенка. Удруге – у кульмінації історичної драми. Вона не може стерпіти такої знеславленої зневаги й покінчує життя самогубством. Це єдиний персонаж, який гине в цьому історичному творі.

Попри всі трагічні колізії, у драмі пророчо звучать слова Матері-України, стариці Митродори:

Ти дав минуле, сину, і воно
Уродить нам прийдешнє... [5, 193].

Драма "Гетьман Дорошенко", за визначенням Я.Мамонтова, належить "до найкращих історичних п'єс в українському репертуарі ... всім образам дано мистецьку виразність та індивідуальність, а цілій п'єсі певний колорит" [6, 198].

Історична драма "Милость Божа" Л.Старицької-Черняхівської має різночасові історичні виміри. Першим таким виміром, як зазначає авторка в ремарці є – 1728 рік, другий – визвольна війна українського народу під проводом Богдана Хмельницького. Третій – це доба Центральної Ради, коли писалася п'єса. Образ України присутній у всіх трьох часових вимірах.

Д.Антонович вважав "Милость Божу" найвидатнішим явищем між усіма українськими трагікомедіями вісімнадцятого століття. "Головною особою трагедії є сама Україна, виведена як дійова особа, і це в драматичній формі найкраща персоніфікація України" [7, 21], – зазначав дослідник.

Місце й час дії п'єси "Милость Божа" визначені автором у ремарці – "Діється в місті Києві року 1728" [8, 330], конкретизується за допомогою змалювання вчинків дійових осіб і підготовки до урочистої вистави, присвяченої перемозі Богдана Хмельницького над польською шляхтою під Жовтими Водами і Корсунем.

Авторка будує сюжет за принципами класичної драми – єдність місця, часу, дії, які є визначальними рисами модернізму.

Головна сутність дії драми зосереджена в монолозі Богдана Хмельницького (в образі Романа), в якому він з'ясовує неймовірно важке становище України під владою польської шляхти. Картини наруги, що постають перед очима Хмельницького, спонукають його до рішення пробудити свій народ:

Р о м а н : Егей, слави нашої упадок послідній,
Чого, в світі живучи, діждав козак бідний!
Докозакувалися ми під ляхами,
Чого нам не роблять ляхи із жидами!
Честь і славу в нівіщо нашу обертають,
Козацькеє знищити ім'я помишляють... [8, 338].

У цих словах можна вгледіти двозначність, це не тільки захист України від польської шляхти, але й від інших загарбників. Автор намагається провести чітку паралель між Визвольною війною 1648-1654 років та тяжким становищем козаків за часів правління Петра І-го й оцінює сучасні йому соціально-політичні відносини, радить козацькій старшині та всім козакам відплатити мечем за поругану козацьку честь. Визвольна сутність монологу Хмельницького підсилюється репліками глядачів:

Г е т ь м а н : Добре мовив! Добре.
П о л к о в н и к и : Ато ж.
Полковники(проходячи):
П е р ш и й : Добре репрезентує студент
Д р у г и й : Нагадав часи вікопомного гетьмана, аж дух піднісся.
П о л к о в н и к т р е т і й : Коли б і то підвівся з могили! [8, 348]

Між діями драми, в яких є вставлені інтермедії, письменниця вмонтовує декілька суспільно вагомих діалогів. Перший діалог відбувається між гетьманом та ректором академії, в якому відображено становище української церкви на початку XVIII століття:

О . Р е к т о р : Біда тай горе! Гоненіє Діоклетіянове також і на сан духовний. Заказано обирати на архієреїв, хоч і чесніших з наших, а промовані з велико росіян ті, що недавно й монахами... [8, 341].

Занепад незалежної української православної церкви був наслідком подвійного процесу: зовнішнього політичного тиску й внутрішнього руху. Втрата старих православних єпархій на користь унії підштовхнула українських православних діячів до зближення з Москвою, що, у свою чергу, зустріло опір й обурення частини українського кліру. Московія взяла протекцію віруючих під "московського православного царя".

Л.Старицька-Черняхівська була чи не першою письменницею, яка в історичній п'єсі, а, отже, й на сцені, порушила й винесла на розгляд громадськості важливе питання – автономії української православної церкви. Із подальшої історії України відомо, що 14 жовтня (на Покрову) 1921 року в київському Софійському соборі відбувся Перший Всеукраїнський Собор Української Автокефальної Православної Церкви. Серед відомих українських діячів культури були присутні: академіки С.Єфремов, А.Кримський, професори М.Стороженко, К.Стеценко та інші, була там також Л.Старицька-Черняхівська. Всі вони усвідомлювали вагомість української автокефальної церкви для пробудження національної свідомості народу.

Про значимість духовенства та його ролі в формуванні національної свідомості українського народу досить влучним є такий діалог:

Б р и г а д и р : За черкасишками надзор кметь. Наипаче искусным образом присматривать за архиереями надобно, дабы не выступали из надлежащих сану своего пределов.

О ф і ц е р : Да и самого-то с глаз не спускать. Вон, гля, зашептались. Зело вороват народ… все о вольности помышляют [8, 341].

Письменниця зосереджує увагу на головних образах, щоб точніше визначити суспільно-політичну ситуацію в Україні на початку XVIII століття. В образі гетьмана Данила Апостола та кількох інших полковників, а також старих козаків, які не схилили свої голови перед своїми "союзниками" втілюється ідея волелюбності й нескореності українського народу. Купці, які змушені торгувати тільки з "північними сусідами", не задоволені нерівноправними торговельними відносинами. До того, як у кінці XVIII ст. були засновані чорноморські порти, зовнішня торгівля майже не розвивається в Україні. Якщо раніше українські купці підтримували широкі зв'язки з балтійськими портами й західними ринками, то імперська російська політика спричинилася до того, що торгівля перемістилася лише на Північ. У 1714 р. Петро І змусив українських купців вивозити пшеницю до таких російських або контрольованих росіянами портів, як Архангельськ, Рига і Санкт-Петербург. У 1719 році було заборонено експорт на Захід українського збіжжя, а на польсько-українському кордоні вводилися суворі мита на імпорт, щоб

запобігти конкуренції щойно заснованим російським мануфактурам. У ввозі продуктів до українського Лівобережжя російські купці користувалися пільгами, тоді як українці за готові товари, які вони возили на Північ, сплачували мито. Є серед козацької старшини й такі, особливо молоді представники козацької старшини, яких задовольняють такі суспільно-політичні відносини. Серед гостей влучно зображено в п'єсі представників московського царя, які ведуть себе обурливо, нахабно, що не властиво для гостей:

К а п і т а н (бригадирові. Осторонь): Держи ухо востро! Чтой-то больно выкрикивал на ляхов молодец, а полковники тут как тут зашептались.

Б р и г а д и р: Воры! Донесение послать надобно [8, 348].

У другій дії п'єси Богдан Хмельницкий з'являється на Запорізькій Січі. Він виголошує красномовний монолог і закликає до збройного повстання проти ненависної польської шляхти. Палка промова Хмельницького розбудила національну гідність та патріотичні почуття не лише в запорізьких козаків, а й у глядачів цієї драми:

П о л к о в н и к: Правду мовив!

Г е т ь м а н: Добре мовив!

П о л к о в н и к 1-и й: Минуло лядське лихо, настало друге, також, як за Богдана ляхи, взялись за нас москалі …

П о л к о в н и к 2-и й: Страшна річ! Вскочили з одного лиха в друге [8, 357].

Україна слізно прохає допомоги в Бога, щоб "поміч і пособіє" Богдану Хмельницькому на полі бою була:

У к р а ї н а: В безмірних бідах моїх, в несповідимій
Болісти і печалі, во неусладимій
Горести серця імам се мало відради
І утіхи не відаю ніяк того ради,
Що чада моя уже, як от сна, розстали,
І нечувство все своє далеко загнали,
І всі обще здумали й почали гадати,
Як би матері своїй пропасти не дати ... [8, 363].

Сумний монолог пригнобленої України, якщо розглядати його в часових вимірах (Хмельниччини – Гетьманщина – Українська народна республіка), є закликом до боротьби за свою незалежність. А останню репліку каліфатора – "Repetita est mater studiorum" (Повторення – мати навчання) можна потрактувати не лише як витівку школяра, а як заклик до повстання.

Історична драма "Милость Божа" переконливо засвідчила, що віковічні прагнення українців до волі неможливо викорінити ніякими обмеженнями, указами, заборонами, репресіями, бо національний дух не підпорядкований жодній силі.

Л.Старицьку-Черняхівську зацікавила велична постать гетьмана Івана Мазепи, доля цього "славутнього нещасливця, одного з найвизначніших діячів української історії"[9, 4]. Письменниця ґрунтовно ознайомилася з народними легендами, циклом дум, присвячених Мазепі, що побачили світ у 1860 році на сторінках Полтавських губернських відомостей: "Семен Палій", "Полтавська битва", "Мазепа", "Смерть Мазепи". До цих дум додано біографію С.Палія з "Історії Русів" О.Конисського та "Истории Малоросии" М.Маркевича, а також народні перекази.

Написанню історичної трагедії "Іван Мазепа" передували скрупульозні студії письменниці над науковими, документальними матеріалами, що стосувалися постаті Івана Мазепи, які століттями були сховані імперською цензурою і жандармським управлінням, а до багатьох документів доступу нема й досі.

Трагедія "Іван Мазепа" вийшла 1926 року в Харкові у видавництві "Книгоспілка", але весь тираж був одразу ж конфіскований. Лише незначна кількість примірників була врятована.

Мазепа постає у трагедії як мудрий державний діяч, патріот України, поборник її об'єднання. Він прагне відірвати Україну від російської імперії і створити соборну Українську державу.

Образ України яскраво виступає лише в кульмінації історичної драми, коли гетьман та старшина урочисто клянуться на вірність Україні:

М а з е п а: Кляніться ж всі,
Як я тепер клянуся перед вами
На цім хресті і цим хрестом...
(Підійма хреста) Клянусь –
І присягаюсь Богом всемогущим,

Що віда все: не для своїх приват,
Ні для своїх гонорів, не для слави,
Не для скарбів і прихотів яких,
Але для вас, дітей і внуків ваших
І напотом нас будучих усіх,
Для матері-отчизни, для народу
всеукраїнського підважив справу я
І голову свою несу в офіру...

С т а р ш и н и : Клянемося всі битися до крови!! [10, 305**].**

Навіть перед лицем смерті Іван Мазепа залишається вірним сином України, не думаючи про особисту трагічну долю:

М а з е п а : ...Друзі,
Налийте всім і вип'ємо ще раз
За щастя і за славу України!
За знищення Петрового ярма...
За вічну пам'ять тим, що полягли
У боротьбі за матір-Україну,
Заплакану отчизну нашу [10, 307**].**

Історична драма, як жанровий різновид має свою специфіку: прив'язаність до конкретного часу, зображення історичної постаті, зосередження уваги на історичних фактах і возвеличення національно-патріотичних поривань українського народу.

Віруючи в можливість торжества справедливості, відродження української державності, в об'єднання українців навколо національної ідеї, Л.Старицька-Черняхівська чітко уявляла художньо-естетичну місію історичної драматургії у формуванні національної свідомості та єдності, в інтерпретації людського змісту історії.

Інтерпретуючи волелюбність українського народу, спрагу соціального і національного визволення, непереможну силу його духу, письменниця видозмінювала проблематику історичної драматургії осмисленням і відтворенням історичних умов розвою нації, трагічним оптимізмом щодо історичної долі рідного народу, громадських прагнень і особистих шукань, аксіологічних орієнтацій художньо змодельованої доби, онтологічних і локальних цінностей людини.

Підсумовуючи, можна констатувати, що історичні драми "Гетьман Дорошенко", "Милость Божа" та "Іван Мазепа" Л.Старицької-Черняхівської можна зарахувати до кращих, вивершених художньо й чітких ідейно історичних творів письменниці. Ці твори можна назвати політично-декламаційним маніфестом суверенного самовизначення України. Письменниця усвідомлює необхідність збройної боротьби українського народу за свою державність і незалежність, тому кожна репліка головного чи другорядного героя є певним закликом, який спонукає до дії. Описуючи трагічні сторінки національної історії письменниця наголошує на необхідності переосмислення свого історичного досвіду. а також орієнтація на здійсненні своїх мрій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гегель Г.В.Ф. Эстетика: В 4-х т / Г.В.Ф. Гегель. – Т. 3. – М.: Искусство, 1971. – 312 с.
2. Хорунжий Ю.М. Шляхетні українки: Есеї-парсуни / Ю.М.Хорунжий. – К.: Видавництво Олени Теліги, 2003. – 208 с.
3. Шевченко Т.Г. Повне зібр. тв.: У 6-ти т. / Т.Г.Шевченко. – Т. 3. – К., 1953.
4. Старицька-Черняхівська Л.М. Вибрані твори / Л.М.Старицька-Черняхівська. – К.: Наукова думка, 2000. – 848 с.